

IN MEMORIAM JEF MAEIJER (1932-2018)

Koen GEENS

*deeltijds gewoon hoogleraar KU Leuven
minister van Justitie*

Jef Maeijer, Sjef voor de vrienden, is niet meer. Op 6 september jl. werd hij ten grave gedragen met ontroerende en poëtische huldewoorden van zijn beide dochters en van ere-rector Bas Kortmann. Mijn droefheid bij het vernemen van het nieuws van zijn overlijden op 86-jarige leeftijd werd bijna onmiddellijk overstemd door de schoonheid van de herinnering. De blijmoedigheid van Jef werkte zo aanstekelijk dat niemand die ooit in zijn joviale gezelschap had verkeerd die diepe indruk vergat.

De eerste keer dat ik Jef Maeijer hoorde spreken was in 1986 bij het emeritaat van mijn voorganger Jan Ronse. Professor Maeijer sprak met pit, en met ironische stemverheffing, althans wanneer dat pas gaf. Af en toe wipte hij ook op de tippen van zijn tenen, om zijn goed gekozen woorden kracht bij te zetten. Jef had het in zijn laudatio op Ronse over de vier troostende mergpijpen van het leven: de drank, de liefde, de tabak en de kunst. Deze metafoor uit Felix Timmermans' roman (1944) over Adriaan Brouwer (1600-1634) bewijst hoezeer Maeijer een Brabander was, en wel uit Breda. Hij vertelde me hoe hij vaak als jongen met zijn ouders naar Antwerpen en zelfs naar Scherpenheuvel kwam. Zoals de Vlaming Adriaan Brouwer bij Frans Hals in de leer ging in Haarlem, wendde de Brabander Maeijer al heel jong de steven naar het zuiden om zich in Poitiers bij René en Jean Savatier te gaan bekwamen in de onrechtmatige daad en de medische aansprakelijkheid. Zijn Nijmeegse mentor professor Petit had daar namelijk heel goede contacten mee. Later zal Jef er doctor honoris causa worden. Het doctoraal proefschrift van Jef Maeijer handelde dan ook geheel vanzelfsprekend over de matiging van schadeloosstelling.

Zijn aanstelling in 1963 tot Nijmeegs hoogleraar in het hem nog niet vertrouwde ondernemingsrecht was minder vanzelfsprekend. Toch was de voorkeur van Jef voor het zuiden ook daaraan niet geheel vreemd, meer bepaald zijn voorliefde voor de bourgognewijn. Dat kwam zo, verhaalde ere-rector Bas Kortmann op de begrafenis van Jef. De legendarische Van der Grinten, tot kort daarvoor staatssecretaris in de Nederlandse Regering, brengt met zijn echtgenote een bezoek aan het jonge gezin Maeijer in de kraamkliniek; na het genieten van enkele glazen bourgogne, vraagt Van der

Grinten aan Maeijer, pas 31, of hij hoogleraar wil worden in Nijmegen; Jef geeft zijn jawoord, zo ging dat toen, en daarmee was de kous af. Jef bleef zijn goede gewoontes levenslang koesteren. Zijn dochter Marlène vertelde tijdens de uitvaartviering dat Jef nog enkele uren voor zijn overlijden een half glas bourgogne had gedronken en dan zachtjes was ingeslapen.

Met rustige vastheid las Jef zich in het vennootschapsrecht in, en maakte al heel vlug, vanaf zijn inaugurale rede in 1964, het vennootschappelijk belang tot leidraad van zijn denken. Naderhand bekeken was dat behoorlijk geniaal, meer nog door de invulling die Jef aan 'het' belang gaf dan door de onderwerpkeuze. Jef zag een invulling als breed ondernemingsbelang van alle stakeholders, niet als eng vennootschapsbelang van de aandeelhouders. Zijn kennis en invloed kwamen geweldig van pas toen de golf van openbare overnamebiedingen einde van de jaren '80 ook Nederland bereikte, en Jef als hoogleraar en als commissaris bij menig ridderlijk bied-epos betrokken raakte. Laat Bols Bols, en Heineken Heineken blijven, riep hij menigmaal uit op studiedagen. Toen we in het late voorjaar van 1988 in Leuven onze indrukken uitwisselden over het bod op de Generale Maatschappij en dat op Elsevier, vlogen de anekdote en de verschillen in opvatting heen en weer over de tafel. Ronse had een paar flinke uitbranders klaar voor de zijns inziens al te Nederlandse overtuigingen van Jef. Jef beantwoordde die vegen uit de pan alleen maar met een guitige blik, zodat de door Jan verhoopte woordenstrijd uitbleef. Niet dat Jef niet had kunnen antwoorden, hij kon beter dan wie ook kop houden als het moest, maar hij wist dat zijn vriend Jan even onvermurwbaar was. Met de leerstelling hem eigen nam Jef trouwens bij zijn 25-jarige jubileum in 1988 'het vennootschappelijk belang' opnieuw tot onderwerp van zijn rede.

Zoals gezegd heeft Jef zijn kompas altijd op het zuiden aangehouden, bijvoorbeeld in zijn voorkeur voor Portugal als pleisterplaats, maar ook voor Zuid-Nederland: als hij weg wilde zijn, kwam hij naar Vlaanderen, al was het door met Annelies naar een feuilleton of naar het journal op de Vlaamse zenders te kijken. Hij hoorde ons graag bezig, en toen ik hem bij zijn tachtigste verjaardag in een spitse spechdialog met Dries Van Agt aan het werk zag, de laatste voluit met Brabants accent, begreep ik veel dat ik moelijk anders kon verstaan.

Als decennialang co-voorzitter van de Vereniging voor de Vergelijkende Studie van het recht van België en Nederland, eerst met Jan Ronse, later met Marcel Storme, inspireerde Jef vele jongeren tot rechtsvergelijking tussen onze twee landen. Ik herinner mij als gisteren een Amsterdamse wandeling waar Jef voor een keertje met de Belgen op stap was gegaan, terwijl Jan Ronse en Walter Van Gerven mekaar overtroffen in het vertellen van aangebrande moppen. Als Nederlands redactielid van het Tijdschrift voor Privaatrecht was Jef naar eigen zeggen tuk op de Belgisch-Nederlandse redactievergaderingen, ook omdat die telkens met een heerlijk diner werden

overgoten. Geregeld schreef hij een editoriaal van de redactie, bijvoorbeeld over zijn geliefde ontwerp voor het NBW over Personenvennootschappen. Bij de vijftigste verjaardag van dit tijdschrift in 2014, zo voortreffelijk georganiseerd door zijn directeur Marcel Storme, waren Jef en Annelies nog zeer actieve toehoorders. Geheel natuurlijkerwijze, door zijn grote vriendschap met Ronse, Van Gerven en Storme, was Jef ook buitenlands lid van onze Koninklijke Academie.

In de jaren die volgden op ons eerste contact in 1986 nam Jef mij, zijn nochtans veel jongere collega in het vennootschapsrecht, op een heel genereuze wijze op sleeptouw. Geen dikdoenerij, geen afstand, geen paternalisme. De éne uitnodiging om in Nijmegen te komen buurten volgde op de andere invitatie om er op één van de vele congressen te komen spreken. Bij herhaling konden wij samen publiceren, en meestal was dat Jefs initiatief. Jef was daar heel efficiënt in. Ieder deed zijn deel, wij telefoneerden een paar keer, en klaar was kees. Toen zijn emeritaat naderde -hij was maar een jaar of tien jonger dan mijn voorganger Jan Ronse- bracht hij me heel tijdig in contact met zijn opvolgers, o.a. Gerard Van Solinge en Frank Van den Ingh. Zodat het feest verder kon gaan.

Het Jan Ronse Instituut werd boven de doopvont gehouden toen Jan Ronse veel te vroeg overleed, ook nog in 1988, precies toen Jef zijn 25 jaar hoogleraarschap vierde. Jan kon met zijn laatste krachten zijn bijdrage voor het Liber Amicorum '*Maeijers belangstellingen*' van Jef afwerken. We hebben het Jan Ronse Instituut altijd een franchisee van het Van der Heijden Instituut genoemd. We hebben namelijk beiden een eigen tijdschrift vennootschapsrecht dat later fuseerde met 'het andere' tijdschrift: de Naamloze Vennootschap van Nijmegen fuseerde met het Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen, het Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap van Leuven fuseerde met de Revue Pratique des Sociétés. We geven beiden ook een reeks monografieën uit met studiedagen en doctorale proefschriften, alleen zijn er in Nijmegen veel meer, en worden de monografieën in Leuven niet uitgegeven 'vanwege' het Instituut, zoals dat in Nijmegen het geval is. En we bundelden de verspreide geschriften van onze stichter Jan Ronse, zoals het Van der Heijden Instituut dat deed voor de professoren Van der Heijden (2001), Van der Grinten (2004) en Maeijer (2009). Het Van der Heijden Instituut vierde in 2016 zijn vijftigste verjaardag. Jef was toen nog in grote doen. Het Jan Ronse Instituut viert binnenkort zijn dertigste verjaardag.

Wij Belgen realiseren ons ternauwernood wat een monument Maeijer moest worden om in navolging van Van der Grinten zijn eigen plaats in de geschiedenis te verdienen. Hij die een vroegbloeiër was, moest ook een laatbloeiër zijn. In 1992 volgde Jef Van der Grinten op als Voorzitter van de Commissie Vennootschapsrecht. Jef was toen al 24 jaar lid. De Commissie adviseert de Nederlandse minister van Justitie op het stuk van de wetgeving inzake

vennootschapsrecht. Maeijer speelde er dus 37 jaar een toonaangevende rol, en gaf in 2005 de voorzittersfakkel door.

Maar Jef deed zoveel meer dan louter opvolgen. Met drie boekdelen in de Asser-serie die geheel gewijd zijn aan het vennootschaps- en rechtspersonenrecht die hij uitgaf tussen 1981 en 2000, legde hij een ongeziene en bijzonder geapprecieerde productiviteit aan de dag.

In 1981 was er al zijn deel over de personenvennootschappen (Asser-Maeijer 5-V). Dit deel was voor mij het meest revelerende leerstuk dat Maeijer schreef, omdat het blijkt gaf van een uiterst fijn inzicht in vermogensverhoudingen. Zoals men weet, hebben de Personenvennootschappen (de maatschap, de V.O.F. en de Comm.V.) in Nederland geen rechtspersoonlijkheid. Toch hebben ze een afgescheiden vermogen dat onttrokken is aan de privé-schuldeisers van de vennoten. In 500 uiterst gecondenseerde bladzijden legt Maeijer deze kwestie bloot, zonder kenners ook maar een moment te vervelen. Nadat het nieuwe vermogensrecht in Nederland van kracht werd in 1992, verzorgde Jef een zesde geheel herwerkte druk van dit prachtige verhaal in 1995 dat nog steeds staat (voortaan Asser-Maeijer 7-VII*). Het kostte hem, zoals hij dat treffend kon zeggen, veel getob.

De kroon op zijn werk was ongetwijfeld zijn geheel nieuw en erg lijvig boekdeel uit 1994 over de NV en de BV. Dit werd zijn magnum opus omdat hij hiermee zijn stempel drukte op de rechtsleer en de praktijk inzake de meest gekende vennootschapsvormen (voortaan Asser-Maeijer-Van Solinge/Nieuwe Weme 2-II* 2009).

Tot slot verzorgde Jef in 1997 de herwerking van het deel over de Rechtspersonen waarin van der Grinten Scholten was opgevolgd (voortaan Asser/Maeijer&Kroeze 2-I* 2015).

Dat was het laatste deel in de Asser-serie dat Jef schreef. Nadien herwerkte hij in 2000 nog het deel over NV en BV.

Diezelfde stempel drukte Maeijer door zijn talloze annotaties in het NJ van leidende arresten van de Hoge Raad. Nadat hij de Asser-serie had doorgegeven aan zijn opvolgers, bleef hij deze sport met grote bekwaamheid beoefenen. Van Schilfgaarde zal er bij Maeijers tachtigste verjaardag een vermakelijke lezing over houden.

Jef was een man van de lange duur, schreef zijn opvolger-voorzitter van de Commissie Vennootschapsrecht Vino Timmerman. Van anderen zou men gezegd hebben dat ze koortsachtig bezig waren. Niet van Jef. Hij werkte immer naarstig door, maar nam ook de tijd die nodig was. Alles wat hij ondernam en aannam, deed hij gedurende twee tot vier decennia. De rust

van zijn studeerkamer in de Heilige Landstichting was hem liever dan de drukte van de rechtbank of het gedoe van het parlement. Hij had dat andere ook allemaal en moeiteloos gekund, maar hij verkoos de duurzame reflectie en de lange termijn. Niet dat Jef niet praktisch was. Zijn advies was gezocht, hij was een uitstekende commissaris in beursgenoteerde vennootschappen, een gewetensvol voorzitter en een geducht debater - ook na de borrel. Hij klampte zich niet vast. Niet aan zijn leeropdracht en de leiding van het Van der Heijden Instituut die hij bij zijn emeritaat moeiteloos doorgaf. Niet aan zijn mandaten en handboeken die hij rond zijn zeventigste liet varen. En uiteindelijk zelfs niet aan het leven, hoe lief het hem ook was.

Jef was dus een evenwichtig man. Hij las veel literatuur buiten zijn vak, hield erg van kunst, nam op tijd en stond vakantie, liefst in Portugal, met Annelies die hem onafscheidelijk en efficiënt in alles bijstond, en hij golfde en tenniste zolang dat kon. Hij bezocht de slagvelden in Vlaanderen en Frankrijk, van W.O. I en W.O. II. Een enkele keer kwam hij samen met Annelies bij ons overnachten, onderweg naar Passendaele of Omaha Beach. Om nooit te vergeten.

In 2009 legde Jef zijn pen neer. Hij had beslist in pyjama te sterven, niet in het harnas, zei hij wel eens. Zoals uitstekende echtgenoten, vaders en grootvaders doen. Hij leefde naar het woord van ‘zijn’ Camus twee keer, een keer door te leven, een keer door te creëren. Hij was een gelovige katholiek maar vond kennelijk dat de mens zijn hemel op aarde moest beleven: “Want samen moeten we als juristen, in menselijke verbondenheid en in bescheidenheid, steeds het beste ervan maken”, zei hij tijdens zijn lezing als Voorzitter van de Nederlandse Juristenvereniging (1996). Er het beste van maken, dat deed hij, zonder meer. Het is een grote eer hem gekend te hebben. Aan zijn lieve vrouw Annelies en zijn geweldige dochters Claudine en Marlène, onze warme deelneming.